

Тимофеева Саргылана Анатольевна

МБОУ «Бердигестяхская СОШ
им.С.П.Данилова»

Горный улус, с.Бердигестях

Учитель якутского языка и литературы

E-mail: schoolsemendanilov@yandex.ru

Саха литературатыгар көмө матырыйаал

«5 кл саха литературатыгар Ойуу тылдыт»

Суруйааччы

Серафим Романович
Кулачиков-Эллэй

айымньылара

Тимофей Егорович
Сметанин

айымньылара

Петр Николаевич
Тобуруокап

айымньылара

Василий Сергеевич
Соловьев-Болот Боотур

айымньылара

Дмитрий Кононович
Сивцев-Суорун Омоллоон

айымньылара

Анна Денисовна
Неустроева

айымньылара

Николай Максимович
Заболоцкай-Чысхаан

айымньылар

Иван Герасимович Иванов –
Уйбаан Нуолур

айымньылар

Николай Алексеевич
Лугинов

айымньылар

Семен Андреевич Попов-
Сэмэн Тумат

айымньылар

Алексей Елисеевич
Кулаковскай – Өксөкүлээх
Өлөксөй

айымньылар

Анемподист Иванович
Софронов – Алампа

айымньылар

Семен Петрович Данилов

айымньылар

Иннокентий Иванович
Артамонов

айымньылар

Степан Иванович
Тимофеев

айымньылар

Андрей Васильевич
Кривошапкин

айымньылар

Платон Афанасьевич
Степанов-Ламутский

айымньылар

Гаврил Николаевич
Курилов-Улуро Адо

айымньылар

Мария Прокопьевна
Федотова-Нулгынэт

айымньылар

Иоаким Дмитриевич
Избеков –
Уустаах Избеков

айымньылары

Псевдоним

Эллэй

Уйбаан Нуолур

Суорун Омоллоон

Чысхаан

Сэмэн Тумат

Алампа

Өксөкүлээх
Өлөксөй

Болот Боотур

«Биэс ынахтаах Бэйбэрикээн
эмээхсин» остуоруйа

оноҕос, ох
саа

ыҥыыр

үүн

сулар

кычым

Чаппараах

кымньыы

сылгы

айа

Сэргэ

«Үчүгэй Үөдүйээн» остуоруйа

кыталык

Сылгы чыычааБа

кырынаас

биһик

«Көтөрдөр мунһахтара» остуоруйа

куба

хаас

Киргил

куртуйах

чаччыгыныар

Барыллыа
тойон

улар

Хаххан

Мэкчиргэ

Чычып-чаап

Үгүрүө

Хопто

МохсоБол

Чөкчөнө

Кукаакы

«Чурум-Чурумчуку»
остуоруйа

ЧЫС

кукаакы

ох саа

кулуһун
уот

айа

туу

КЫЛЫС

ыһыах

«Күөрэгэй» остуоруйа

күкүр

өтөх

үөттүрэх

холбуйа

тымтай

ыаҕайа

хотой

ураһа

«Харанага тукпыт
сырдык» кэпсээн

чабычах

Тангара
дьиэтэ

ТЫМТЫК

политсыылынай

«Тиргэһиттэр»
кэпсээн

тиргэ

Кус үөрэ

томторук

көбөн

«Сайылыкка» кэпсээн

сайылык

талах олох мас

ыаҕайа

сылабаар

өтөх

Кыл сэлээппэ

кыһыл
саллаат

дал

Обустар
харсыһыылара

кыһыл
кириэстээх
суумка

«Саллаат оџото Чооруона»
КЭПСЭЭН

Саллаат суруга

«Чыркымай»
кэпсээн

күөл

чыркымай

көбөн

боруллуо

«Муора арытыгар
олох» кэпсээн

мончуук

хопто

Көлүллүбүт
ыттар

тыыраахы

куоҕас

ураҕас

«Үрүйэ» хоһоон

Үрүйэ

« Маннайгы хаар»
хоһоон

Манан хаар

« Кыһынны күн»
хоһоон

кыһын

кырса

кырынаас

хабды

«Мин мантан сэриигэ
барбытым» хоһоон

Саха балаҕана

«Күөрэгэйдиин
көрсүһүү» хоһоон

Күөрэгэй

«Оотуй уонна
Тоотуй» пьеса

балабан

күкүр

тууйас

кэлии

Мас обус

Таба хайдах
дьиэтийбитин туһунан

таба

туундара

лабыкта

Бэдэр,сиэгэн

саһыл, хотой

Манан таба

тордох

маамыкта

«Сир иччитэ»

сэли

«Юко кэпсээннэрэ»

лабыкта

Кырса, саһыл

«Сүлтэкээн чоҕо»

хабды

туундара

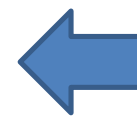
«Биэс ынахтаах Бэйбэрикээн эмээхсин» остуоруйа
Оноҕос, ох саа

Ох саа, оноџос, кэҺэх

Ыңыыр - үрүн көмүстэн оңоллубут ат сиңигэр уруллар
тэрил

Үүн - аты салайарга айабар кэтэрдиллэр уодьуганнаах бас кэтит быата.

ҮҮН (абырыа) – аты салайарга айа-вар кэтэрдиллэр уодьуганнаах бас кэтит быата.

Бас быата туора сулардаах (соро-вор икки буолар). Бас быатын эр-гиччи уонна суларыгар 3-3,5 см ус-талаах, 2,5-3 см кэтиттээх сахалыы ойуу-мандар, үүнээйи ойуулардаах көмүс муннуктаах кизэргэллэри быһа-арда суох кэккэлэччи тигэн кизэргэтэллэр.

УЗДА (уздечка, уздечное оголовье, оголовье) – набор сыромятных ремней, надеваемых на голову лошади для управления лошадыю во время езды, с металлическими удилами, вставляемыми в рот.

Внешние поверхности ремней часто имеют металличе-ские накладные или подвесные бляхи, накладки, кисти из ниток, кожаные ремешки, а концы ремней – металлические наконечники.

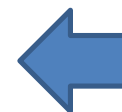
Сулар – көлөнү быалыырга баһыгар кэтэрдиллэр тэһииннээх, үксүгэр кэтит, хаптаҕай быа.

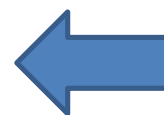
БАС БЫАТА, СУЛАР – көлөнү быалыырга баһыгар кэтэрдиллэр тэһииннээх, үксүгэр кэтит, хаптаҕай быа.

НЕДОУЗДОК (обротъ, намордник, кашуг) – уздечка без удил с одним поводом.

Использовался для привязывания лошади в стойле. Недоуздки изготавливались из сыромятных или плетеных ремней (конский волос, нитки), из веревок или других материалов.

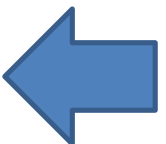

Кычым – ыңгыр икки өттүнэн ат ойбоһун саба түһэр тириилэр.

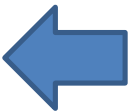

Чаппараах

ыңгыр кэннинэн ат самыытыгар уурар ойуулаах-оһуордаах киэргэл танас.

Кымньыы – аты үүрэгэ аналлаах мас укка олордуллубут быа

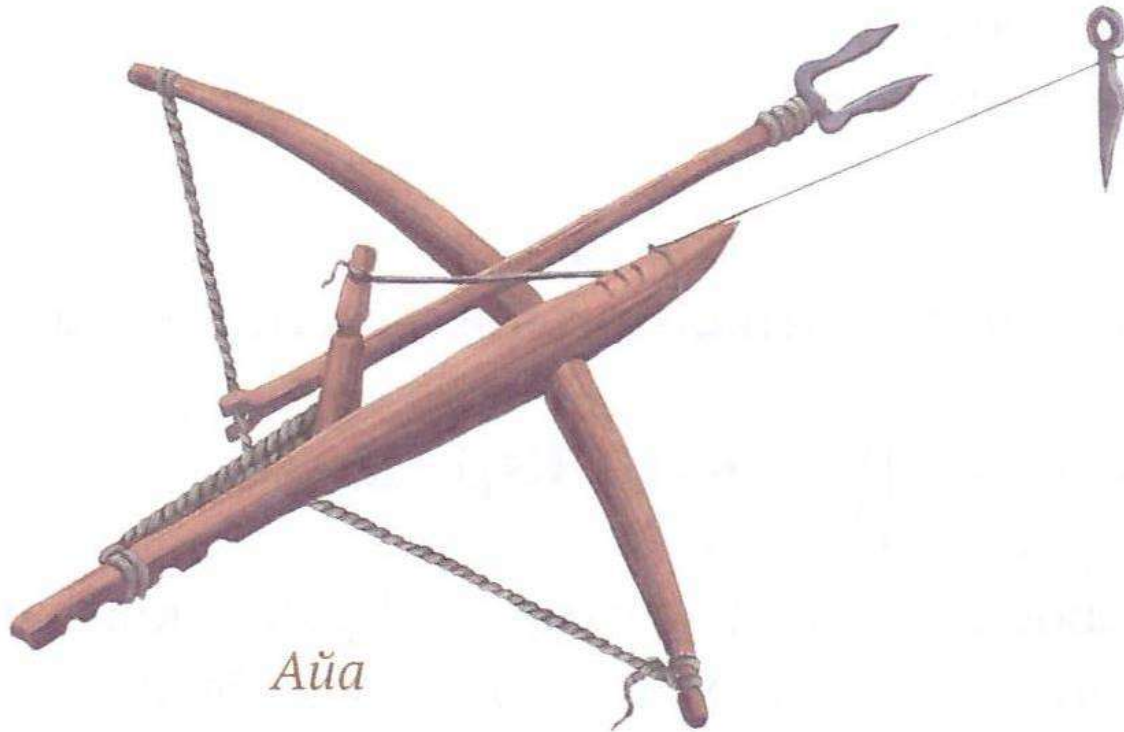

СЫЛГЫ

Айа

ох саа чаачарыттан модьу систээх, уһугар сытыы тимирдээх охтоох,
кылыынан эстэр булт сэбэ.

Сэргэ

урут тиэргэннэ дьизэ иннинэн аты баайар судургу эбэтэр
томтор болоох моойдоох бабана

«Үчүгэй Үөдүйээн» остуоруйа

кыталык

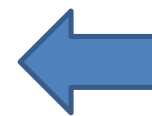
туруйа бииһэ көтөр. Дьүһүнэ манан, атаба, тумса
кыһыл, кынаттарын уһуга хара.

Сылгы чыычааБа

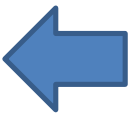

кырынаас

биһик

ньирэй оёону утутар уйа; хамнаттахха, биэрэнниир
гына оноһуулаах.

«Көтөрдөр мунныхтара» остуоруйа

куба

уһун күөкэйбит моойдоох, хаар манан дьүһүннээх уу бөдөн
көтөрө.

Xaac

Киргил

хара дьүһүннээх, оройугар кыһыллаах тонгсоҕой

Куртуйах

улардаа Бар кыра мас көтөрө: атыыра хара өгнөөх, тыһыта эбириэн.

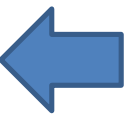

чаччыгыныар

Барыллыа тойон (боруллуо)

уу чугаһыгар олохсуйар уонна сүннүһүнэн балыгынан аһылыктанар хотой биһэ улахан тынырахтаах көтөр.

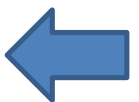
Улар

мас көтөрүттэн саамай бөдөнгөрө. Дьүһүнэ хара, кынатын таһыгар уонна кутуругун үрдүнэн үрүг түүлэрдээх, кыһыл хаастаах.

Хаххан

тынырахтаах көтөр бииһэ. Дьүһүнэ-бодото мэкчиргэ5э
маарынныыр, ол гынан баран мэкчиргэтээ5эр быдан
улахан. Түүн сырыылаах көтөр.

Мэкчиргэ

сүннүүнэн кыра кэрбээччилэринэн аһылыктанар, төбөтүн босхо кэриэтэ кэбэбэстик эргичингнэтэринэн биллэр түүн сырыылаах, тыгырахтаах көтөр.

Чычып-чаап

Үгүрүө

болоорхойдунгу кугас дьүһүннээх, уһун тумустаах кыра бадараан
көтөрө

Хопто

Үрүг дьүһүннээх, тыыраахытаа бар улахан балык аһылыктаах көтөр.

Мохсоёл

куһу тэбэн сиир тыгырахтаах көтөр

Чөкчөнө

уу кытыытыгар, бадараанна сылдыар уһун атахтардаах, уһун тумустаах кыракый көтөр.

Кукаакы

ойуур дьобус көтөрө: бэйэтин өгө борон, кыната, кутуруга
кугас, баһа күрэн.

Серафим Романович Кулачиков-Эллэй (1904-1976)

Саха народнай поэта

- 1904с Таатта улууһугар төрөөбүтэ
- Ырыа тылларын суруйар поэт. Хоһооннору сэргэ поэма жанрыгар үлэлэспитэ.»Буурба,буулдьа дьылыгар» поэмалаах.
- «Чурум-Чурумчуку» остуоруйа-поэманы суруйбута.
- Аба дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии кыттыылааба.
- Кини айымньылары немецтии, французтуу, гректии, кытайдыы, арабтыы, нууччалыы тылбаастаммытара.

Эллэй суруян хаалларбыт айымньылары

«Чурум-Чурумчуку» остуоруйа

ЧЫС

- Чыс-эниэ сиргэ ордук олохсуйар, кылгас кутуруктаах, күрүндүһүннээх чаһыр5аан сангарар кутуйах.

Кукаакы

Ox caa

Кулуђун уот

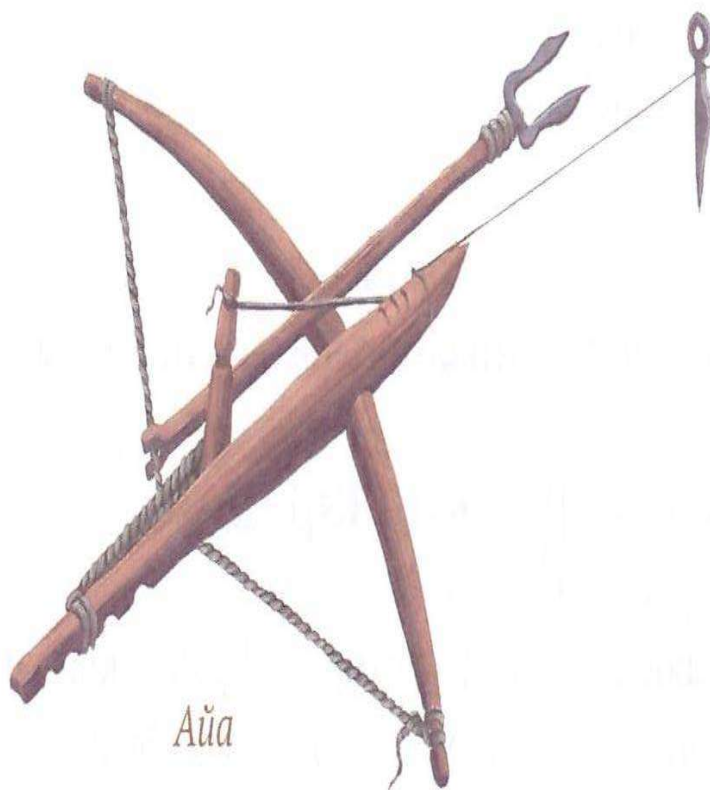

Tyy

Айа

ох саа чаачарыттан модьу систээх, уһугар сытыы тимирдээх
охтоох, кылыынан эстэр булт сэбэ.

Кылыс

уһун сытыы быһах.

Ыһыах

сайын кэлбитин көрсөр кымыстаах, үгүс күрэхтэһиилээх, оонньуулаах саха национальнай бырааһынныга.

Тимофей Егорович Сметанин (1919-1947)

поэт, прозаик, драматург

- 1919с Кэбээйи улууһун Тыайа нэһилиэгэр төрөөбүтэ.
- Чабылхай талааннаах оҕо суруйааччыта. Оҕолорго анаабыт айымньылары: «Куоска олонхото», «Мэхээлэчээн булчут», «Күөрэгэй», «Егор Чээрин».
- Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии кыттыылааҕа.
- «Лоокуут уонна Ньюргунун» диэн драмалаах.

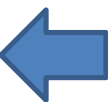
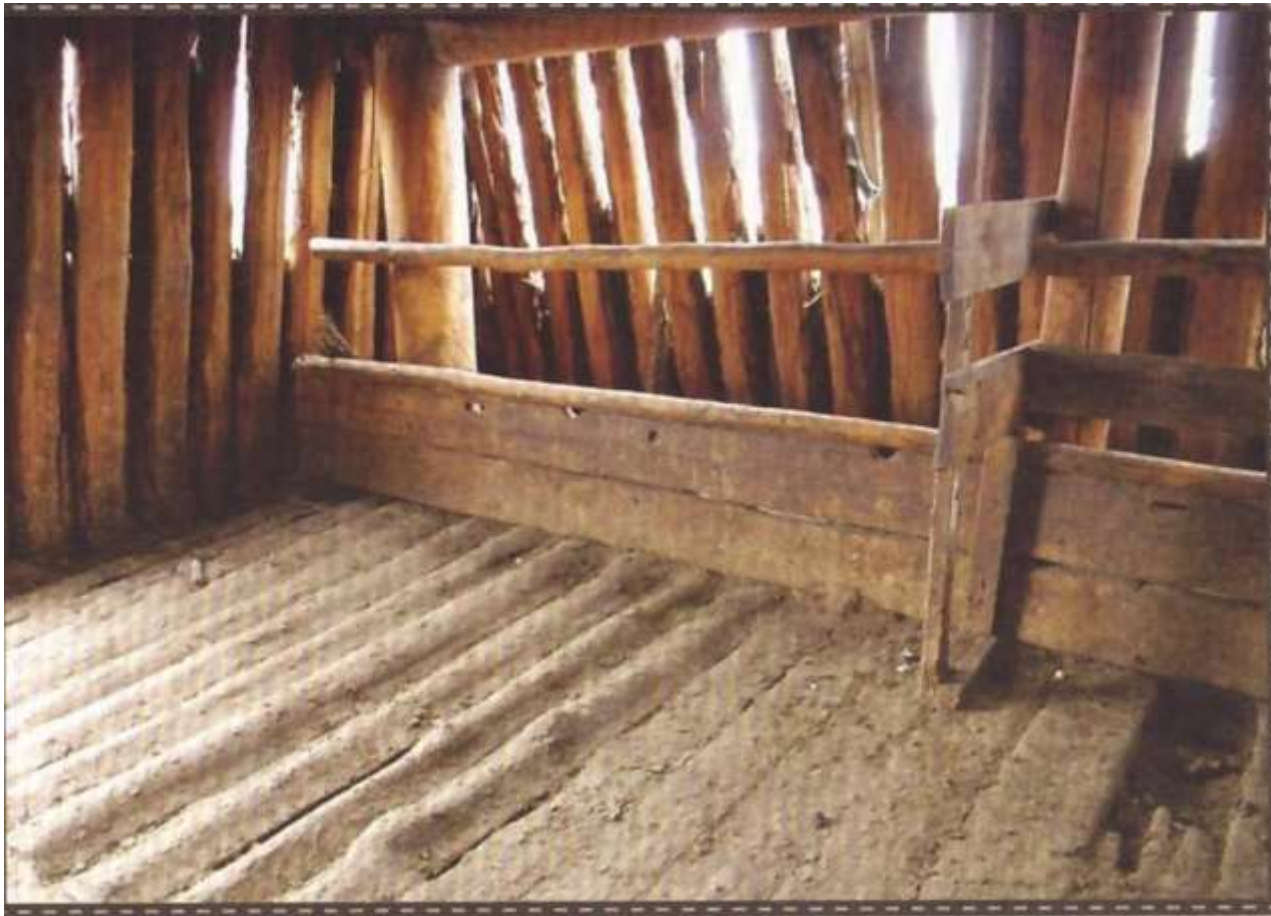
Тимофей Сметанин суруян хаалларбыт айымньылары

«Күөрэгэй» остуоруйа

Күкүр

хотонно сүөһү сиир отун ууран биэрэргэ аналлаах уйа.

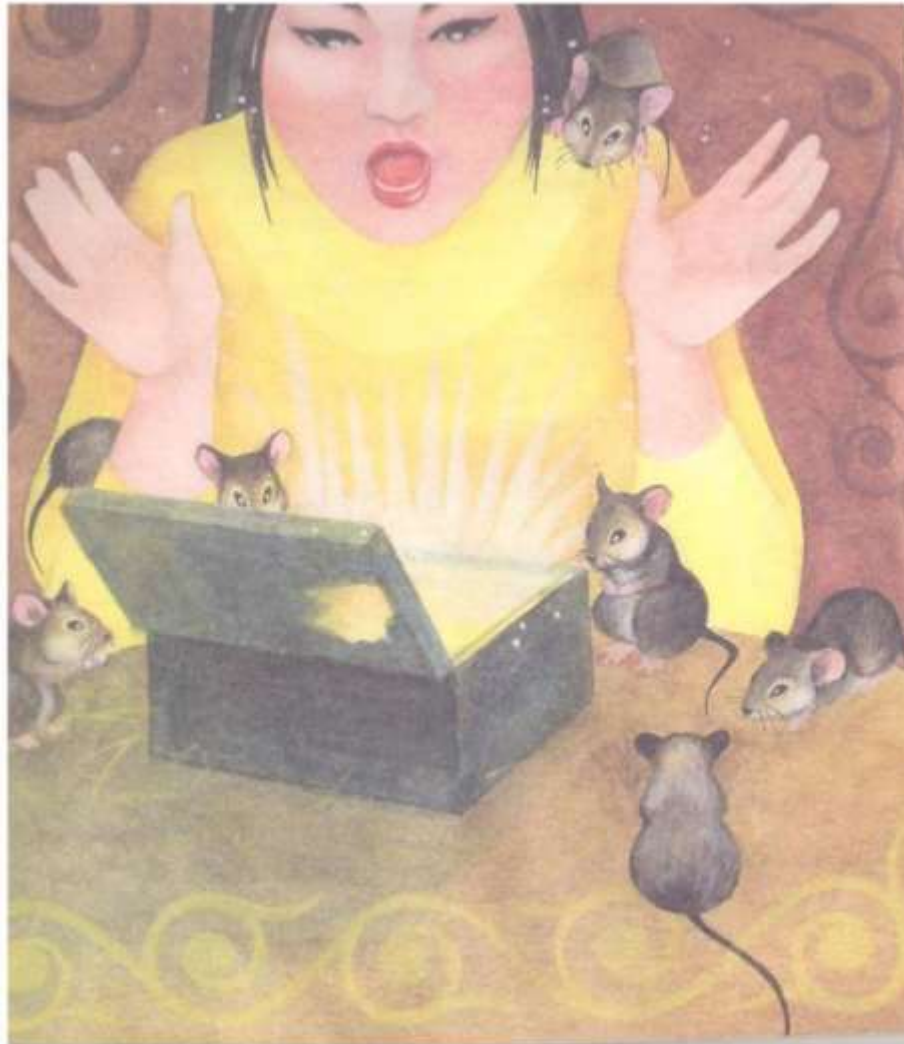
Өтөх

урут ыал олоро сылдыбыт сирэ, киһи олорбот буолбут, хаалбыт дьиэ.

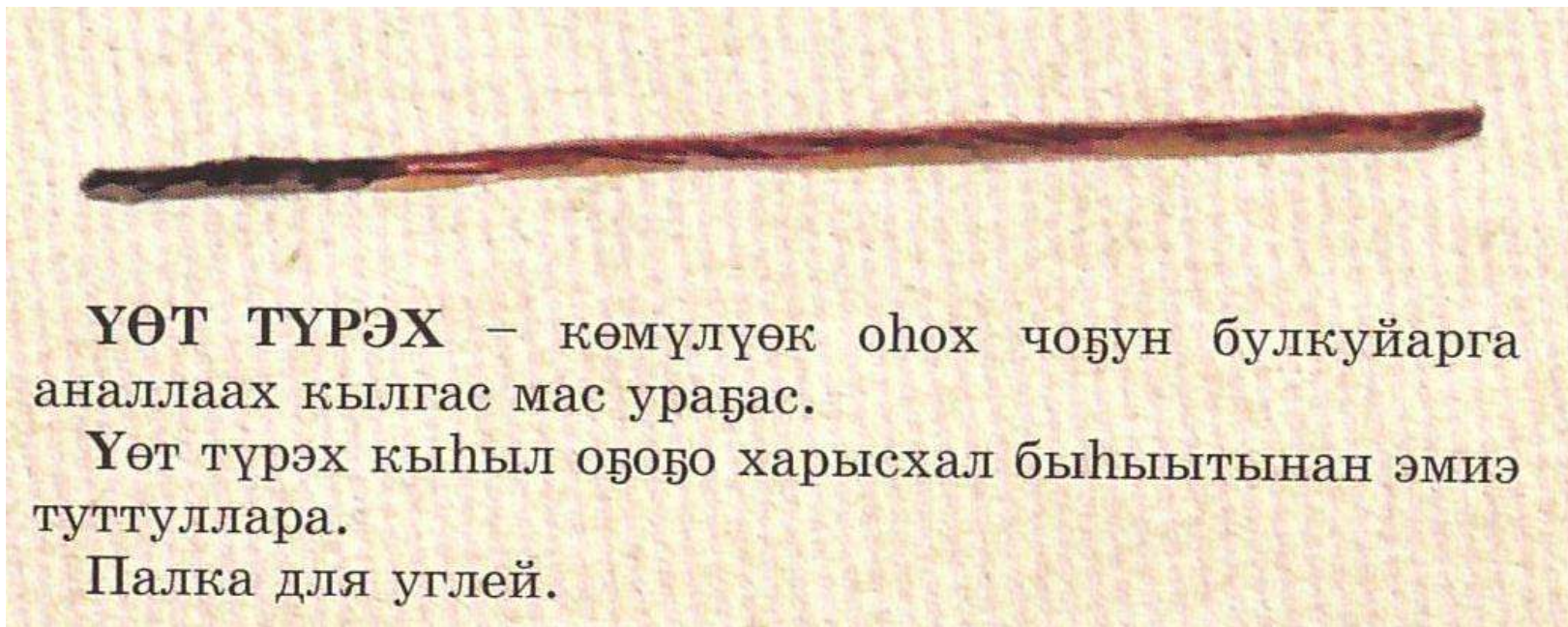
Холбуйа

кыракый дьааһык.

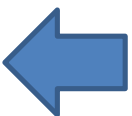
Үөттүрэх

үөтү булкуйар мас.

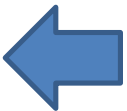
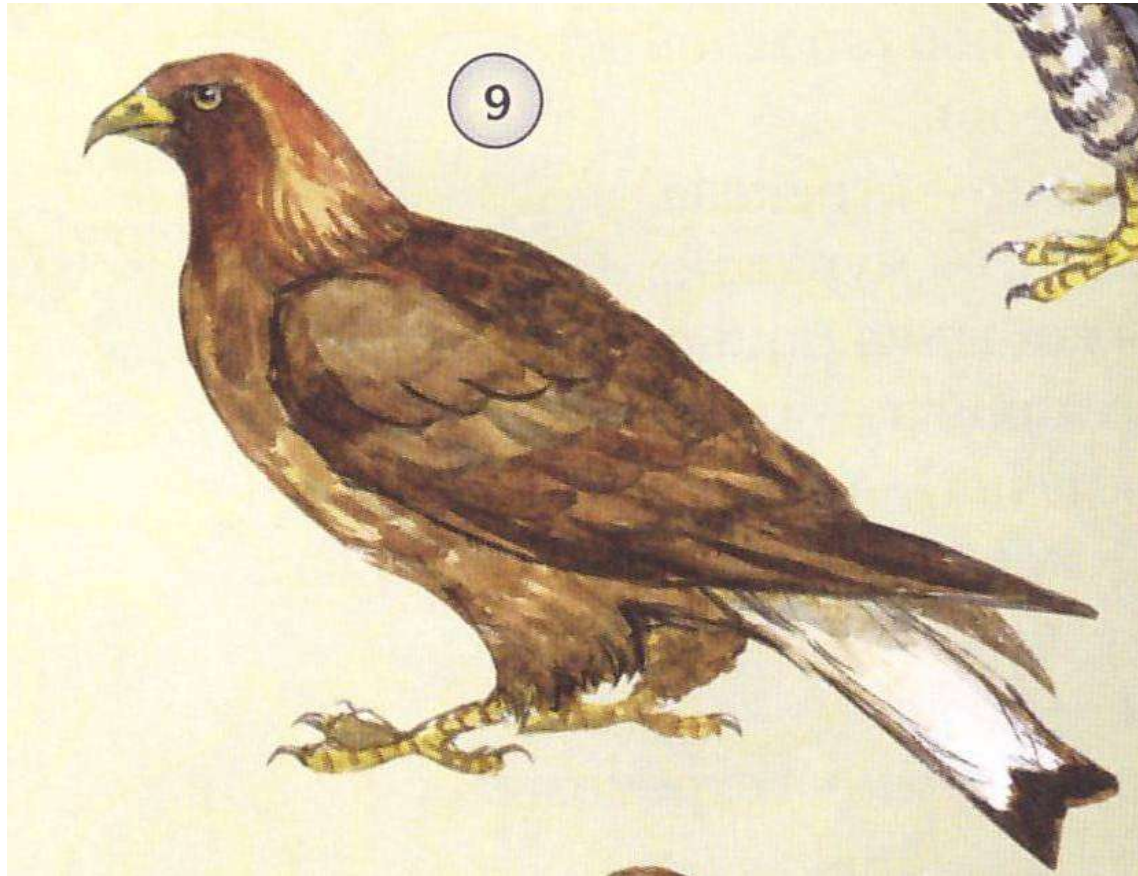
Тымтай

чардынан, талабынан өрөн эбэтэр туоһунан тигэн оноһуллубут түөрт муннукуу хороһор быһыылаах билинни корзина кэриэтэ иһит.

Хотой

бастын улахан тыгырахтаах кетер

Ыа5айа

солуурдуу быһыылаах туос иһит

ураһа

саха урут сайын олорорго туоһунан эркиннээн огостор ураһата

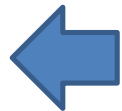

Петр Николаевич Тобуруокап (1917-2001)

саха народнай поэта

- 1917с Үөһээ Бүлүү улууһугар төрөөбүтэ.
- Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии кыттыылааҕа.
- Маннайгы кинигэтэ «Буквалар мунньахтара» 1948с тахсыбыта.
- Элбэх хоһооно ырыа буолан ыланар.
- Поэзияҕа, прозаҕа, драмаҕа үлэлэспитэ.
- Айымньылара: «Төрөөбүт дойдубар», «Тынгырахтаах тыллар», «Түүннү кыыс» уо.д.а.

Петр Тобуруокап суруйан хаалларбыт айымньылары

Василий Сергеевич Соловьев-Болот Боотур (1915-1993)
саха народнай суруйааччыта

1915с Чурапчы улууһугар
төрөөбүтэ.

Аҕа дойдуну көмүскүүр
Улуу сэрии кыттыылааҕа.

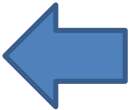
Литератураҕа поэт
быһытынан киирбитэ.

Проза жанрыгар эмиэ
үлэлэспитэ.

Оҕолорго анаабыт
айымньылары:
«Хомурахтаах мин
дойдум», «Куобахчаан»,
«Сырдык мичээрдэр»,
«Таабырын-хоһооннор»

Болот Боотур суруйан хаалларбыт айымньылары

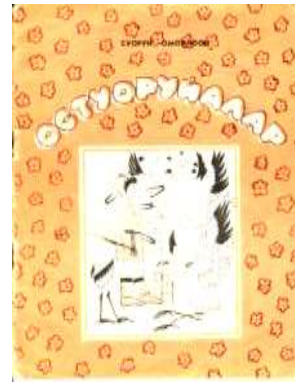
Дмитрий Кононович Сивцев-Суорун Омоллоон (1906-2015)
саха народнай суруйааччыта

- 1906с Таатта улууһугар төрөөбүтэ.
- Драматург, прозаик, поэт быһыытынан биллэр.
- Оҕо суруйааччыта. Оҕолорго анаабыт айымньылара: «Чөөчө», «Чүөчээски» уо.д.а.
- Чөркөөхтөөбү полит-сыылка музейын тэрийбитэ.

Суорун Омоллоон суруйан хаалларбыт айымньылары

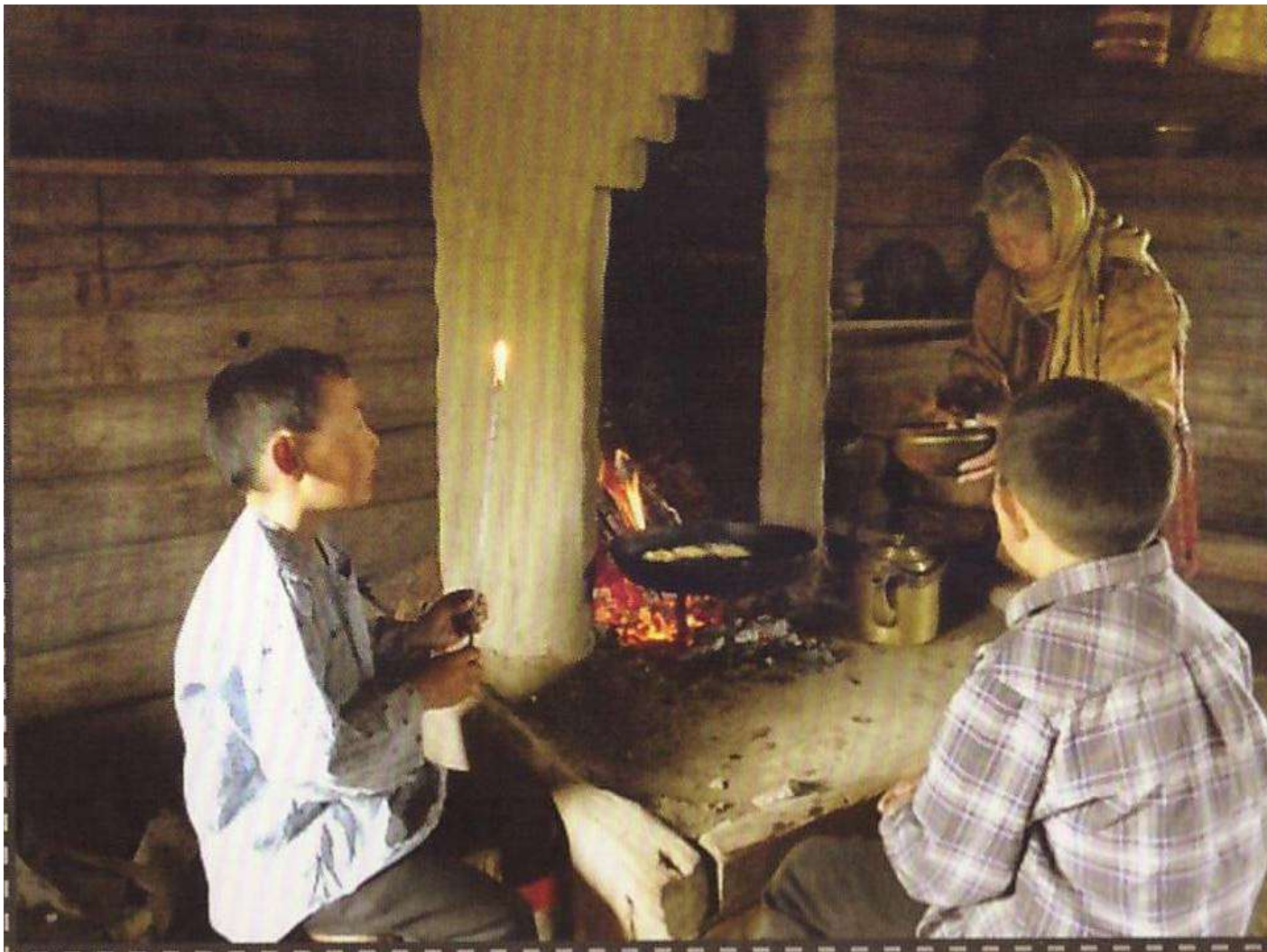
«Харанага тыкпыт сырдык» кэпсээн

Чабычак-намыһах төгүрүк быһыылаах туос иһит.

Тымтык

мас тырыынката. Хотон иһин сырдатарга уонна көмүлүөк оһоһу отторго аналлаах.

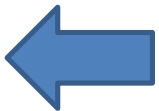
Тангара дьиэтэ

Политсыылынай-политическай дьыалаба буруйданан,
сылкаба сылдыар киһи.

Политсыылынай-политическай дьыалаҕа буруйданан,
сылкаҕа сылдьар киһи.

Анна Денисовна Неустроева (1903-1947)
Бастакы дьахтар суруйааччы.

- 1903с Таатта улууһугар төрөөбүтэ.
- Талааннаах оҕо суруйааччыта, тылбаасчыт, фольклорист.
- Саха дьахталларыттан оҕо маннайгы суруйааччыта.
- Айымньылары: «Гиргэһиттэр», «Албын», «Оҕолор», «Кэһии», «Куттамсах куһаҕан» уо.д.а.

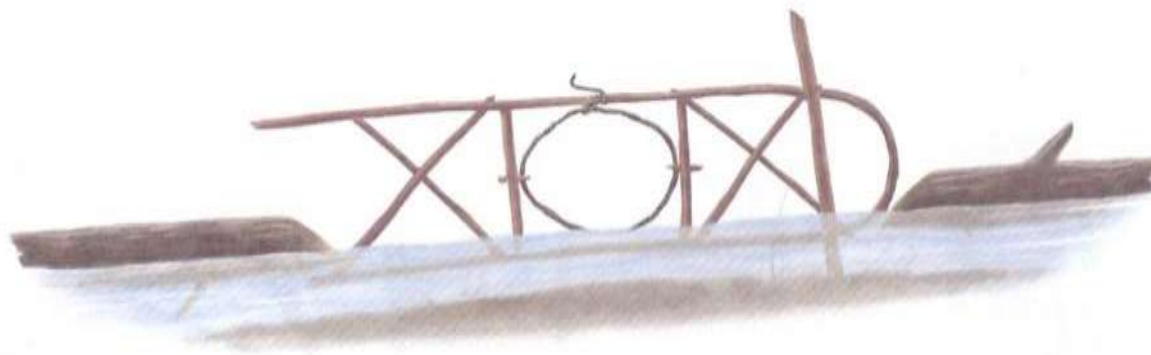

Анна Неустроева суруйан хаалларбыт айымньылары

«Тиргэһиттэр» кэпсээн

Тиргэ - күөл кытыытыгар, ууга, күһү бултуурга анаан иитиллэр туһах.

Тиргэ

Кус үөрэ

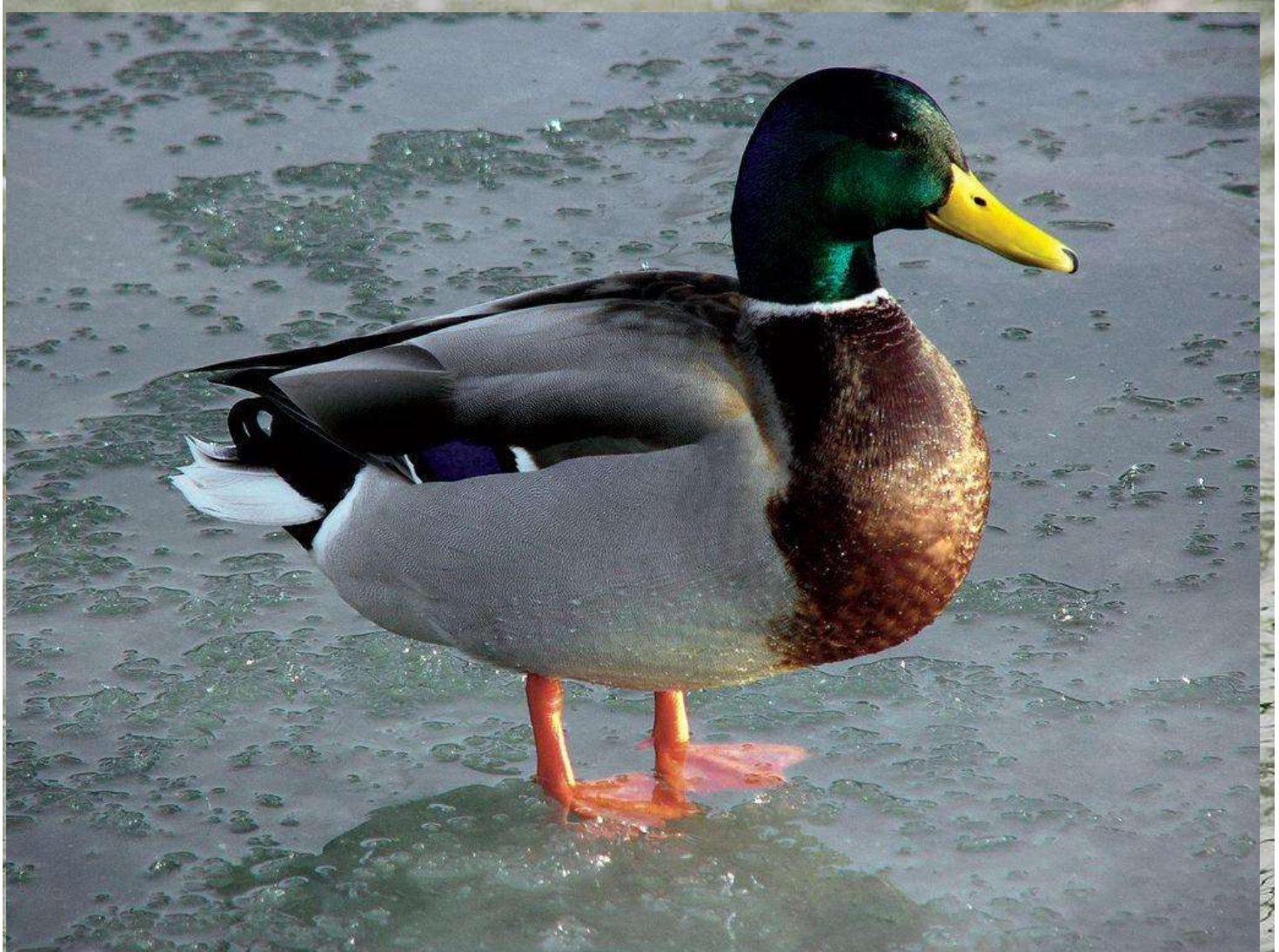

Томторук

сүөһү уонна ыт тумсугар кэтэрдиллэр мэхэй оһоһук

көбөн

Николай Максимович Заболоцкай-Чысхаан (1908-1987)

1908с Өймөкөөннө Үчүгэй
диэн сиргэ төрөөбүтэ.

Саха биллиилээх
суруйааччыта,
литературнай кириитик.

Оболорго анаабыт
айымньылара:
«Сайылыкка», «Ферма
олохтооҕо», «Болот
моһуогуруулар» уо.д.а.

Талааннаах тылбаасчыт.
А.С.Пушкин, А.П.Чехов
кэпсээннэрин сахалыы
санардыбыта.

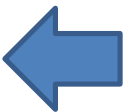

«Сайылыкка» кэпсээн

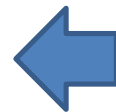

Талах олох мас (олоппос)

талах маһы иэбэн, эрийэ тутан оноһуллубут, киһи озороругар аналлаах кыра намыһах олох мас.

Ылабайа

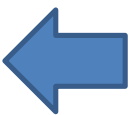

Сылабаар

Өтөх

Өтөх- урут ыал олоро сылдыбыт сирэ, киһи олорбот буолбут, хаалбыт дьиэ.

Кыл сэлээппэ

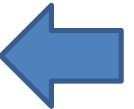
Дал
ынабы, сылгыны хаайар, аһатар хаһаа.

Обустар харсыһылары

Кыһыл саллааттар

кыһыл кириэстээх суумка

Иван Герасимович Иванов – Уйбаан Нуолур (1929-1999)
поэт, прозаик

- 1929с Сунтаар улууһун Хангалас нэһилиэгэр төрөөбүтэ.
- Идэтинэн саха тылын, литературатын учуутала.
- 1972с хоһооннорун бастакы кинигэтэ «Алаастан кэллим» тахсыбыта.
- Суруйан хаалларбыт айымньылара: «Саллаат оҕото Чооруона», «Сайылык кыыһа», «Оҕо харабынан», «Алааска тыкпыт күн» у.д.а.

«Саллаат оёото Чооруона» кэпсээн.

Фронтан саллаат суруктара

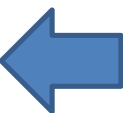
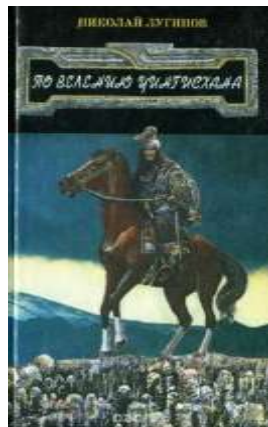
Николай Алексеевич Лугинов (1948)
саха народнай суруйааччыта

- 1948с Кэбээйи улууһугар төрөөбүтэ.
- 1974с бэчээттэнэр.
- Бастакы кинигэтэ «Кэпсээннэр» 1976с тахсыбыта.
- Элбэх сэхэн, роман кинигэлэрин ааптара.
- Айымньылары: «Нуоралдьыма чарангар», «Таас Тумус», «Чыныс Хаан ыйаабынан» уо.д.а.

Николай Лугинов суруйбут айымньылары

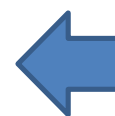
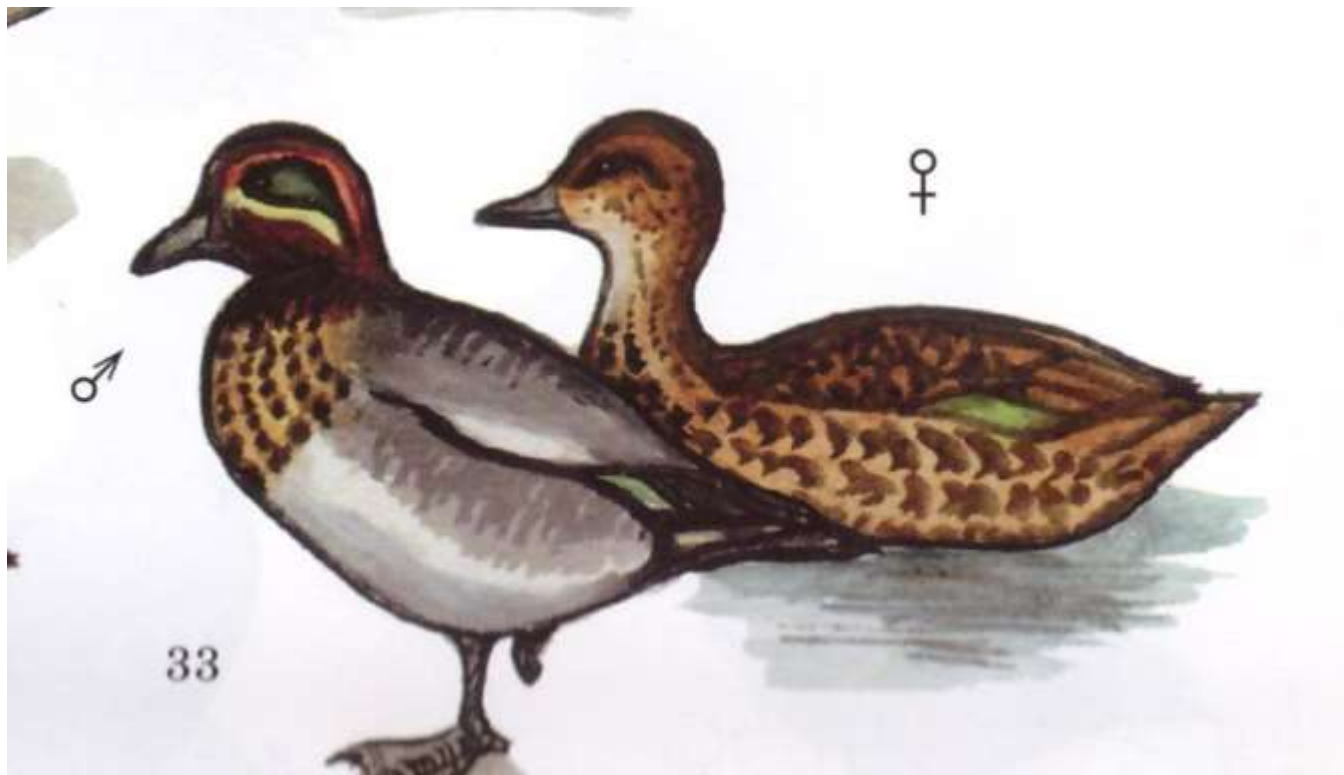

«Чыркымай» кэпсээн

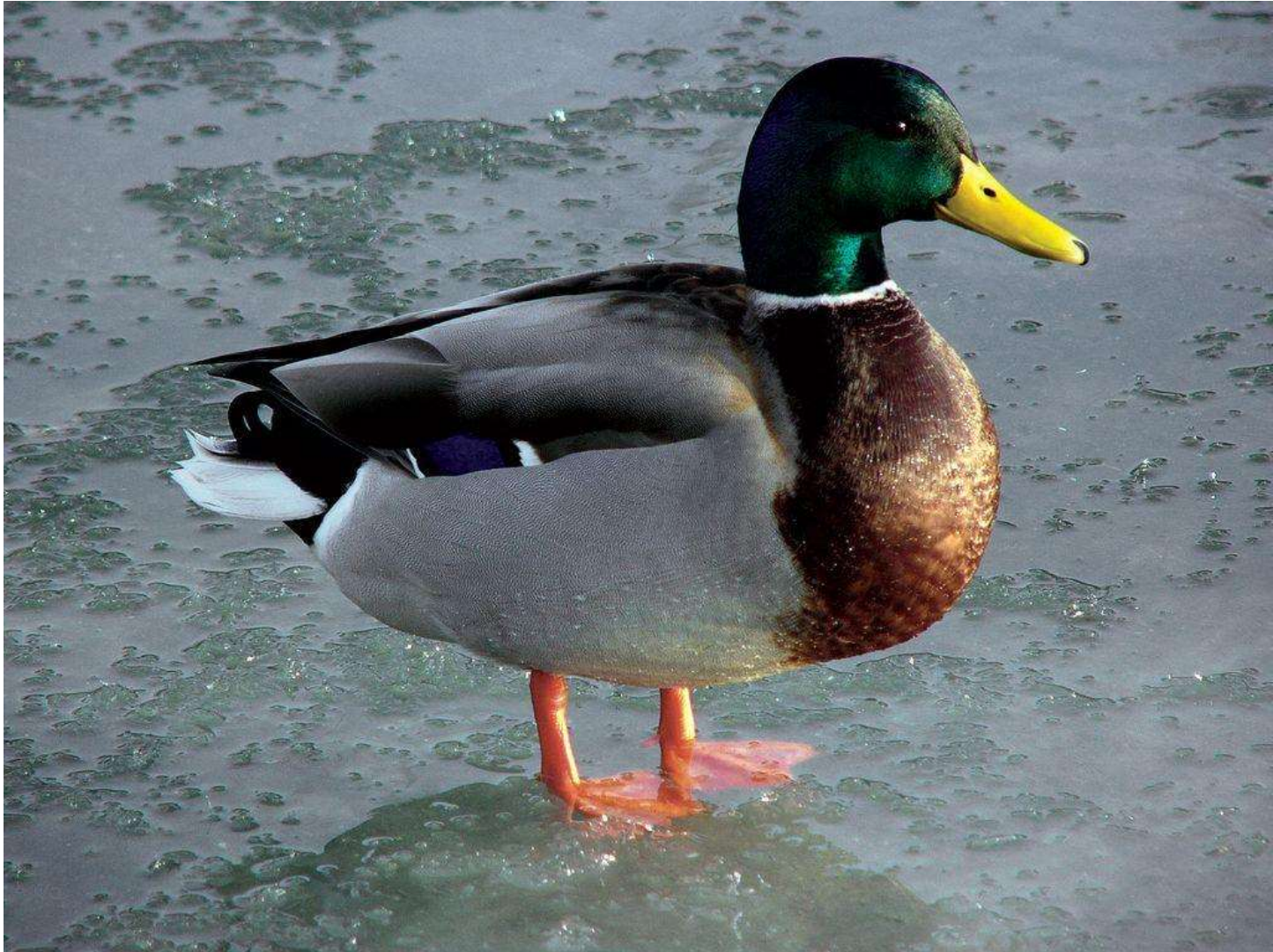
күөл

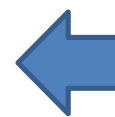
Чыркымай
эриэн төбөлөөх кыра кураанак куст, чөркөөкү

көбөн

Боруллуо

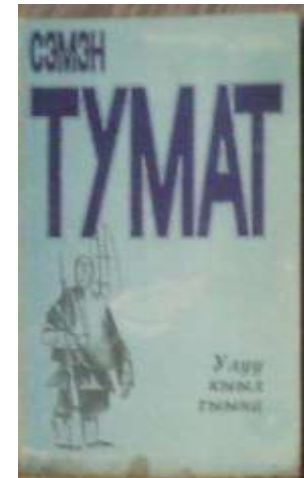
Семен Андреевич Попов-Сэмэн Тумат (1944)
саха народнай суруйааччыта, поэт, прозаик

- 1944с Булун улууһугар төрөөбүтэ.
- 1965с бэчээттэнэр. Бастакы кинигэтэ «Муора арытыгар олох» 1986с тахсыбыта.
- 30 кинигэ ааптара.
- Айымньылары: «Туундара оһоҕо», «Улуу кыыл тыына», «Хотугу дойдум хоннобуттан», «Олох хатан кырдыга» уо.д.а.

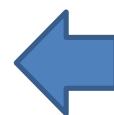

Сэмэн Тумат суруйбут айымньылары

«Муора арытыгар олох» кэпсээн

Мончуук

ХОПТО

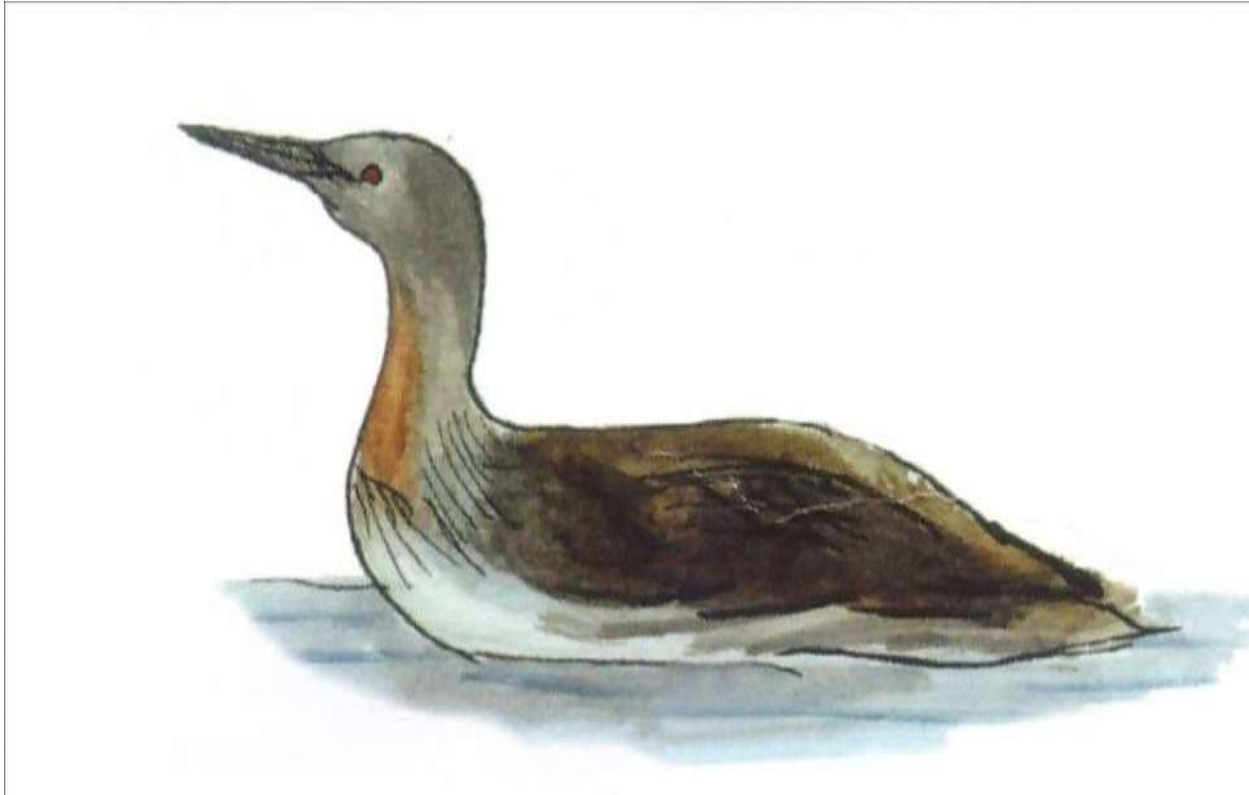
Көлүллүбүт ыттар

тыыраахы

кyо5ас

ураҕас

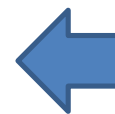
Хаас үөрэ

куба

Туундара

Кутаа уот

Алексей Елисеевич Кулаковской – Өксөкүлээх Өлөксөй (1877-1926)

саха литературатын төрүттээччи, поэт.

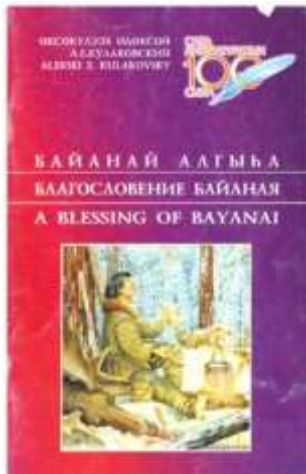
1877с Таатта улууһугар төрөөбүтэ.

Бастакы айымньытын «Байанай алгыһа» 1900с суруйбута. Ити сыл саха суругунан литературатын төрүттэммит сылынан аабыллар.

Суруйбут айымньылары: «Саха дьахталларын мэтириэттэрэ», «Ойуун түүлэ», «Өрүс бэлэхтэрэ» уо.д.а.

Алексей Кулаковскай суруян хаалларбыт айымныылара

« Үрүйэ» хоһоон

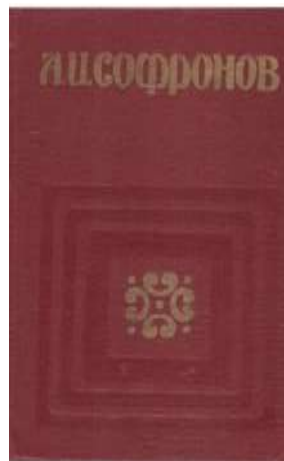
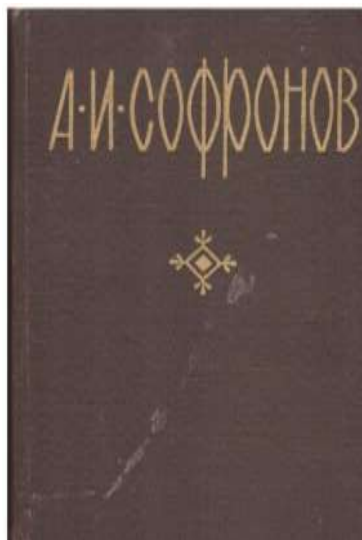
Анемподист Иванович Софронов – Алампа (1886-1935)
саха литературатын төрүттээчи

- 1886с Таатта улууһугар төрөөбүтэ.
- Драматург, поэт, прозаик.
- Бастакы хоһооно «Төрөөбүт дойду» 1912с бэчээттэммитэ.
- Саха театрын маннайгы директора.
- Айымньылары: «Билгэ», «Дьаданы Дьаакып», «Таптал», «Балыксыт» уо.д.а.

Алампа суруян хаалларбыт айымньылары

« Маннайгы хаар» хоһоон

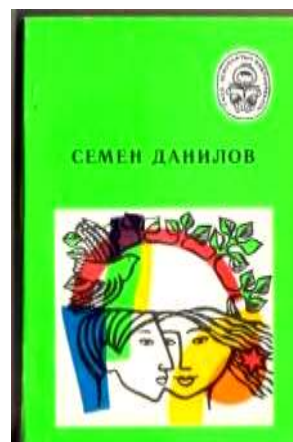
Семен Петрович Данилов (1917-1978) саха народнай поэта

- 1917с Горнай улууһун Мытаах нэһилиэгэр төрөөбүтэ.
- Кини маннай кэпсээн суруйара. Бастакы кинигэтэ «Кэпсээннэр» 1945с тахсыбыта.
- Ол эрэн поэзияҕа уһулуччу дьулуурдаахтык үлэлээбитэ.
- Элбэх хоһооно ырыа буолан ыланаллар.
- Түөрт уонча кинигэ ааптара.
- Айымньылары: «Нууччалыы мин билиим», «Сайылык», «Ферма кыргыттара», «Кэс тыл» уо.д.а.

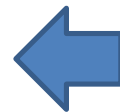
Семен Данилов суруйан хаалларбыт айымньылары

« Кыһынны күн» хоһоон

Маған кырса, кырынаас, хабды (курупааскы)

Иннокентий Иванович Артамонов (1928-2006)

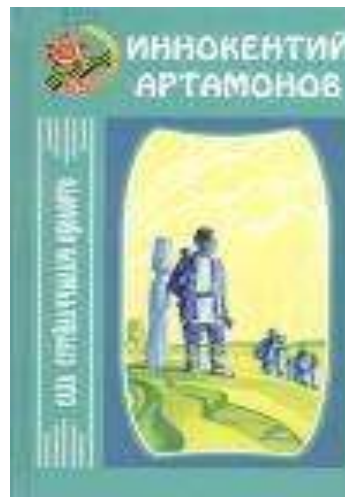
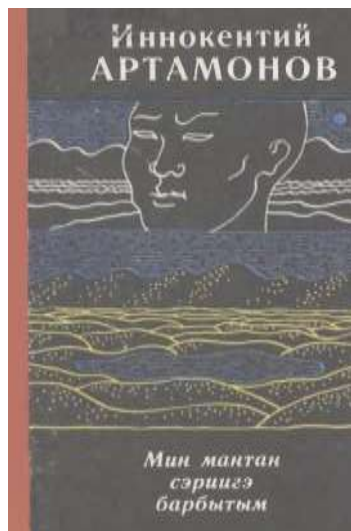
ПОЭТ, ТЫЛБААСЧЫТ.

- 1928с Уус Алдан улууһугар төрөөбүтэ.
- Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии кыттыылааҕа.
- Кинигэ кыһатыгар редакторынан үлэлээбитэ.
- 1949сылтан бэчээттэнэр.
- «Үтүө сарсыарда» бастакы хомуурунньуга 1959с тахсыбыта.
- А.Пушкин, С.Есенин, М.Лермонтов уо.д.а. суруйааччылар айымньыларын тылбаастаабыта.
- Айымньылары: «Эйэ чорооно», «Мин мантан сэриигэ барбытым», «Сырдык эрэл», «Ыҥыраар сулустар» уо.д.а.

Иннокентий Артамонов суруян хаалларбыт айымньылары

«Мин мантан сэриигэ барбытым» хоһоон

Петр Тобуруокап
«Күөрэгэйдийн көрсүһүү» хоһоон

Степан Иванович Тимофеев (1921)

ПОЭТ, ТЫЛБААСЧЫТ

- 1921с Мэнгэ Хангалас улууһугар төрөөбүтэ.
- Аба дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии кыттыылааба.
- 1946с бэчээттэнэр. Бастакы кинигэтэ «Күөх ыллык» 1955с тахсыбыта.
- А.Гайдар, К.Симонов уо.д.а. суруйааччылар айымньыларын сахалыы тылбаастаабыта.

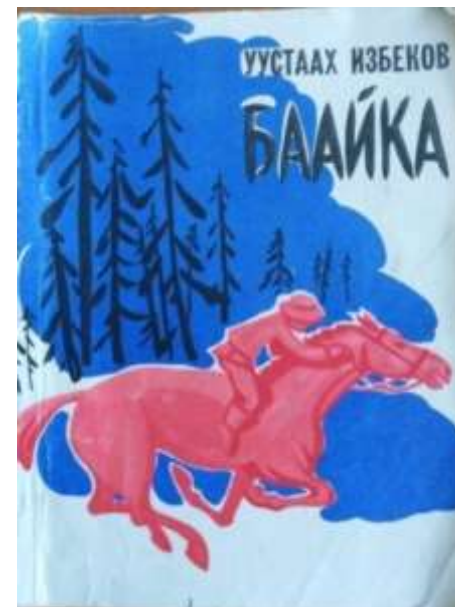
Иоаким Дмитриевич Избеков – Уустаах Избеков

1909с олунньу 3к Мэнэ
Хангалас Мөгүрүөн
нэһилиэгэр төрөөбүтэ.
Аатырбыт артыыс,
драматург, хореограф, мас
ууһа.
Пьесата: «Оотуй уонна
Тоотуй», «Иирбит Ньюкуус».
Кэргэнэ Мария
Платоновна, кыыһа
Альбина Избекова,
биллиилээх суруналыыс.

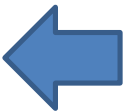

Суруйан хаалларбыт айымньылары

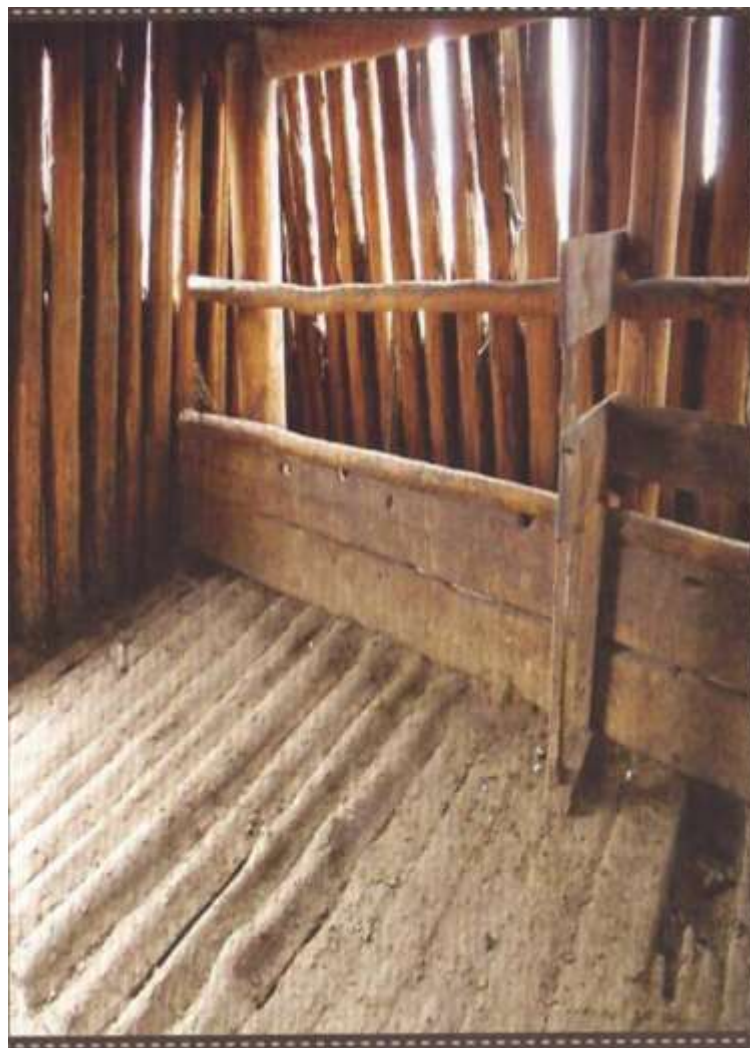

«Оотуй уонна Тоотуй» пьеса

Балаҕан хотону кытта силбэһэ турара

кукур

тууяс

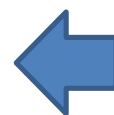
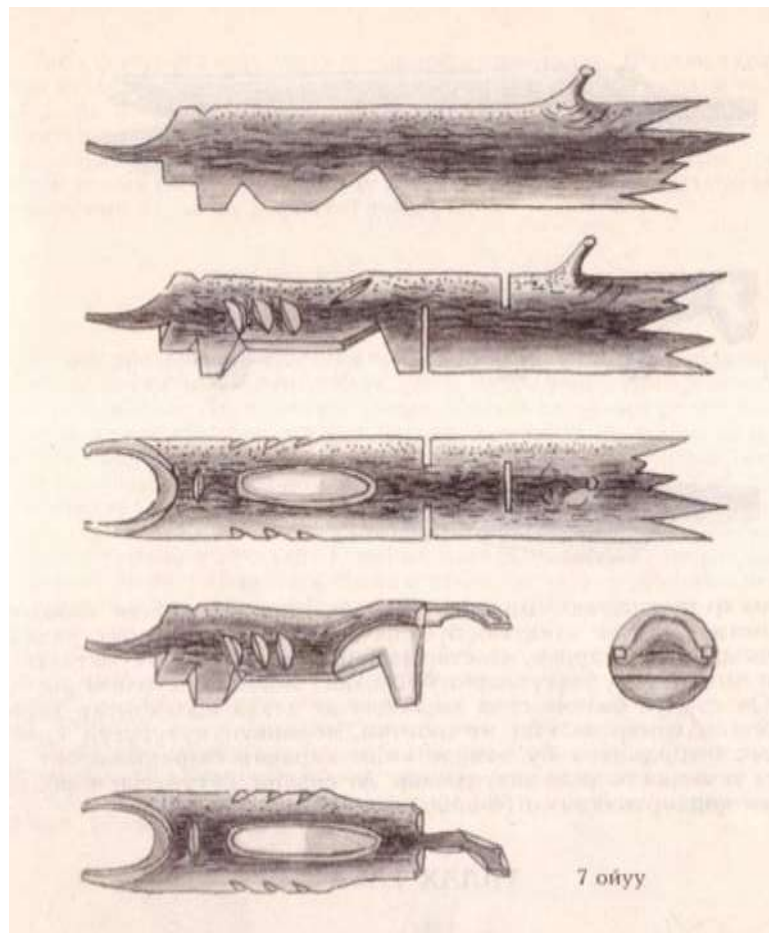

Кэли

бурдук куолаһын собоунан үлтү сывнарга аналлаах маһы
туруору хаһан оһоһуллубут диринг истээх иһит.

Мас о5ус, талах о5ус

Андрей Васильевич Кривошапкин (1941)
эбээн омул суруйааччыта, поэт.

- 1941с Эбээн Бытантай улууһугар төрөөбүтэ.
- Эбээн литературатыгар проза жанра сайдыытыгар улахан өнгөлөөх.
- 1962с. Оболорго анаан суруйан айар үлэтин саҕалаабыта.
- Айымньылары: «Дьылҕам кытыла», «Көмүс таба», «Обо сааһым табалара» уо.д.а.

Андрей Кривошапкин суруйбут айымньылары

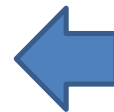
Таба хайдах дьэтийбитин туһунан («Дьылҕам кытыла»романтан)

туундара

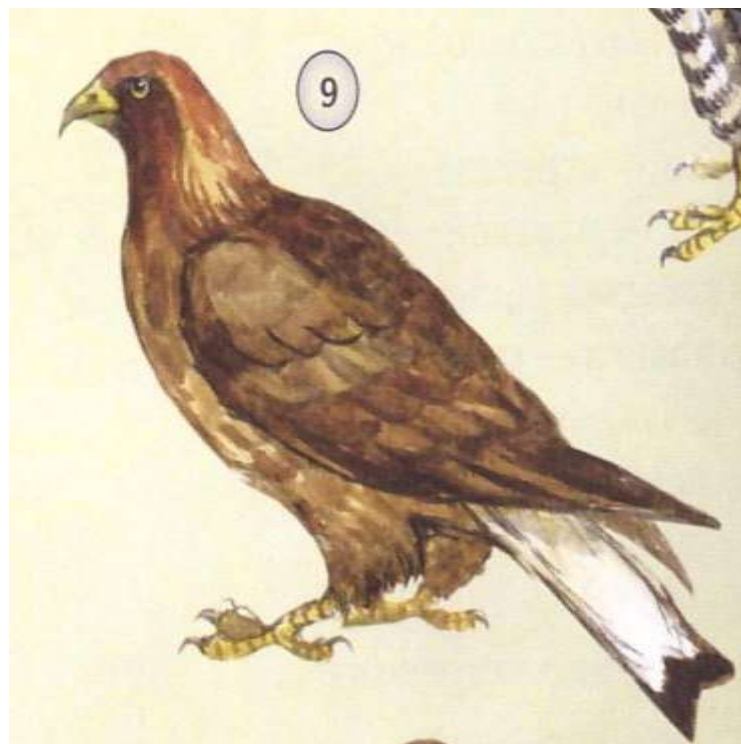
лабыкта

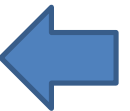
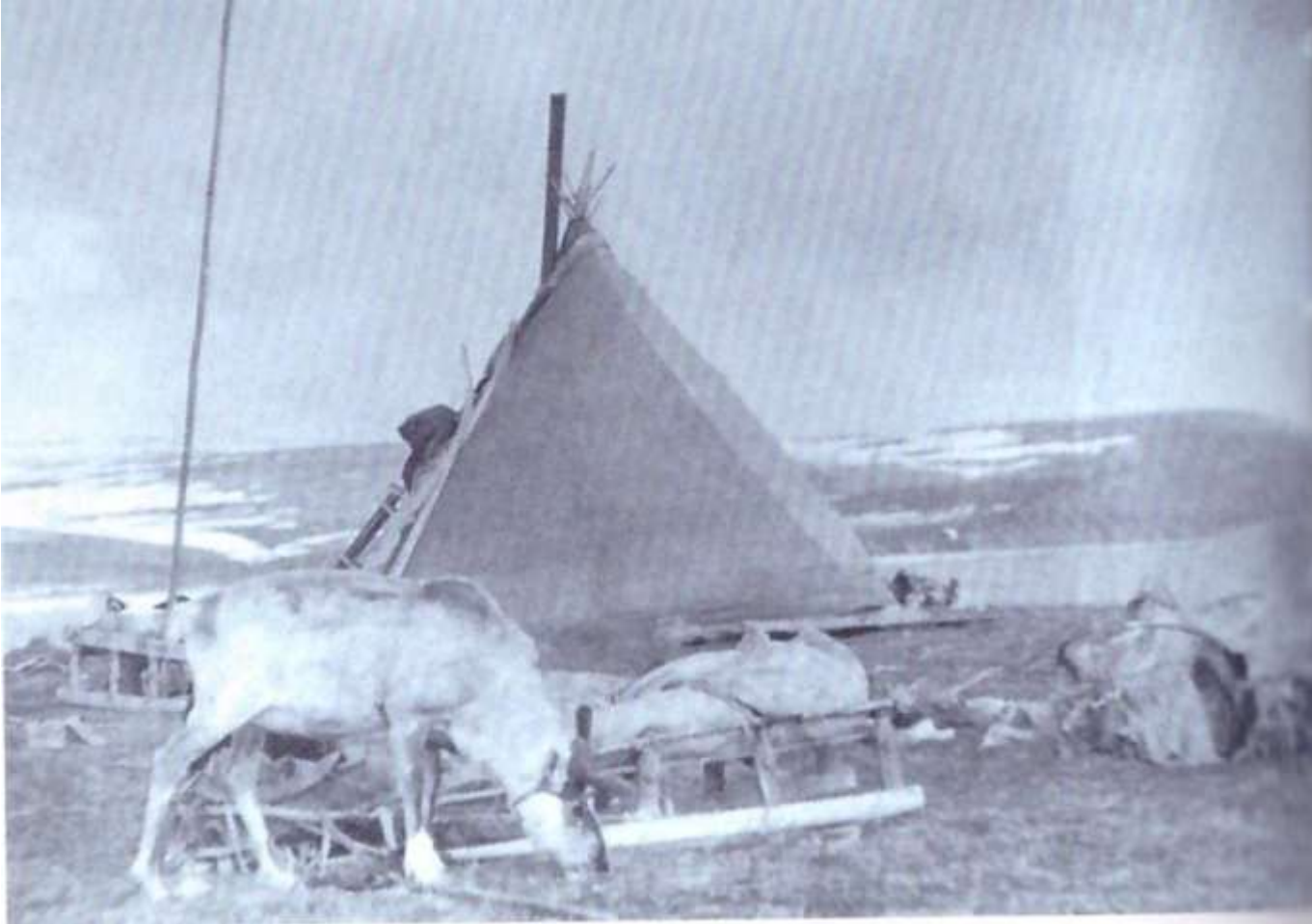
Бэдэр, сиэгэн

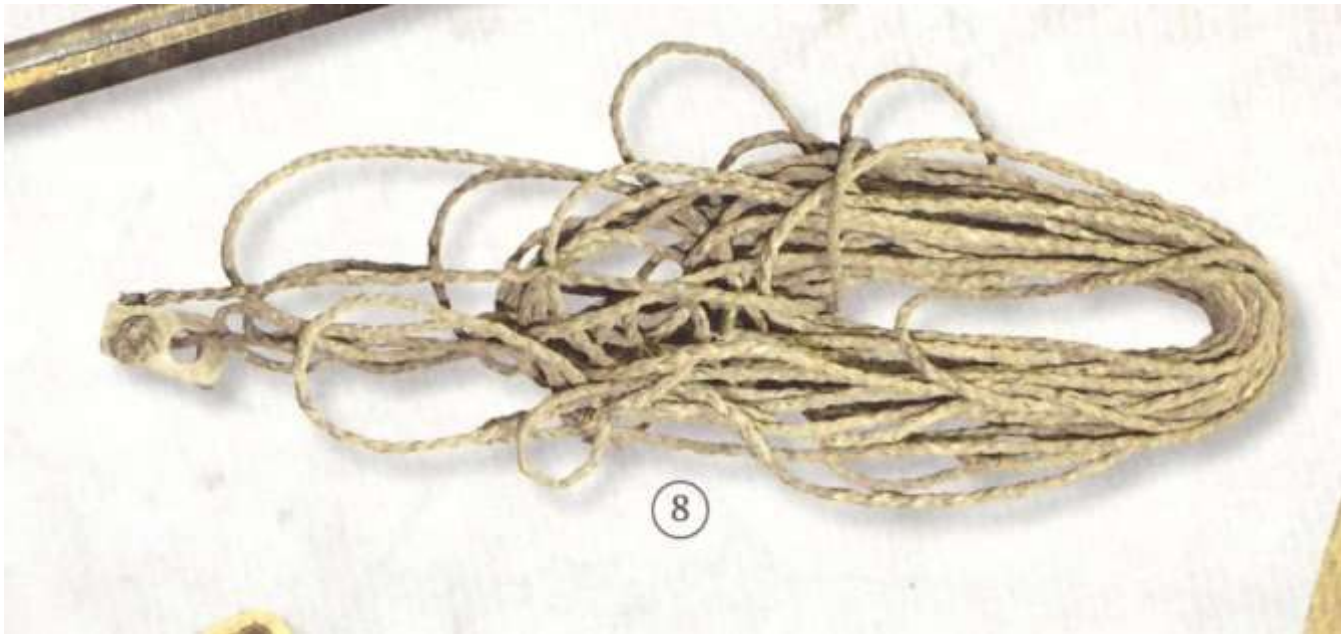
Саһыл, хотой

тордох

маамыкта

Платон Афанасьевич Степанов-Ламутский (1920-1986)
эбээн омуҕ поэта, прозаига

- 1920с Эбээн Бытантай улууһугар төрөөбүтэ.
- 1939с бэчээттэнэр.
- Оҕолорго анаан үгүс хоһооннордоох.
- «Сир иччитэ» (1987) романа эбээн литературатыгар бастакы роман.
- Айымньылары:
«Хомурах устун»,
«Һээдьэ дьиэрэйэр»,
«Эбээн остуоруйалара»

Платон Ламутской суруян хаалларбыт айымньылар

Сэлии (мамонт)

Гаврил Николаевич Курилов-Улуро Адо (1938)
юкагир поэта

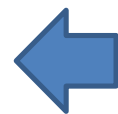
- 1938с Аллараа Халыма улууһугар төрөөбүтэ.
- Юкагир литературатыгар аан бастакынан поэзияны төрүттээбитэ.
- Бөдөн поэмалары суруйбута: «Нунни», «Гул полярного сияния».
- Айымньылары: «Юко кэпсээннэрэ», «Киһи уонна Кыһыл кыыл» уо.д.а.

Гаврил Курилов суруйбут айымньылары

лабыкта

Кыrsa, саһыл

Мария Прокопьевна Федотова-Нулгынэт (1946)
прозаик, оёо суруйааччыта

1946с Усть Яна
улууһугар төрөөбүтэ.
Учуутал идэлээх.
Бастакы кинигэтэ
«Тэбэнэттээх
Нулгынэт» 1995с
тахсыбыта. Онтон
салгыыта «Нулгынэт
айанна турунар»
1997с тахсыбыта.

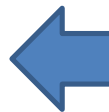
Мария Федотова суруйбут айымньылары

«Сүлтэкээн чоҕо»
хабды

туундара

Үөр таба

саһыл

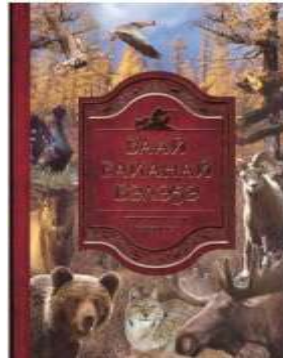
кырса

СИЭГЭН

Туьаныллыбыт литература

Дмитрий Кононович Сивцев-

Суорун Омоллоон.

Суорун – дьоһун, киппэ, кытаанах, уолуйбат
диэн.

Суорун диэн тыл былыргы өйдөбүлэ кыратык
да халбаннаабат, бигэ дьулуурдаах уонна
ыар-дьиппэ майгылаах киһи диэн.

Серафим Романович Кулачиков –

Эллэй

Омоёой кэнниттэн сахалар төрүппүт –Эллэй, улуу Лена өрүс саамай улахан хочотугар Туймаадаҕа кэлбит. Г.В.Ксенофонов «Эллэйада», Г.У.Эргис «Исторические предания и рассказы якутов» кинигэлэригэр Эллэй 17 сэхэннэ татаар төрүттээх, 9 сэхэннэ ыраахтааҕы төрүттээх-уустаах диэн суруллубут.

«Ыччат «Эллэйадаттан» Эллэйи собурууттан культураны аҕалбыт, культурнай герой курдук билэрэ ордук. Эллэй – саҕаны киллэрээччи уус. Кини бастаан балаҕан дьиэни туппут. Мас олоппоһу, остуолу, кытыйаны, чороону онорбут. Сүөһүлэргэ түптэни күөдьүппүт. Эллэй – тимир ууһа, көһүйэ онорооччу. Тимиринэн уот күөртүүрү айбыт, күөрдүнэн тимирин ууларан өтүйэ, чыскы, сүгэ онорбут. Эллэй былыргы саха культуратын собурууттан аҕалан саҕа сиргэ олохтообут, ыһыах ыспыт, айыыларга алгыс эппит.

С.Р.Кулачиков-Эллэй диэн псевдонимы ылынан сахалар төрүттэрин үйэтиппит, сахалыы хоһоон суруллар форматын, ньыматын сөбүмөрдик байыппыт, сайыннарбыт чэхчы даҕаны норуодунай поэт.

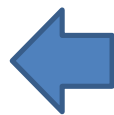

Семен Андреевич Попов-

Сэмэн Тумат

С.А.Попов саха суругун-бичигин төрүттээчи,
лингвист-ученай Семен Андреевич
Новгородов бииргэ төрөөбүт эдьийэ Анна
төрөппүт Өндүрэй Боппуок уола буолар.
1944с Булун оройуонугар Тумат нэһилиэгэр
Саҕастыырга төрөөбүтэ.

Бу сир Лаптевтар муораларын кытыла. Онон
төрөөбүт-үөскээбит нэһилиэгин аатын
псевдоним оностубут.

Алексей Елисеевич Кулаковской –

Өксөкүлээх Өлөксөй.

Өксөкү – фольклорго хотойу остуоруйа, олонхо уобараһыгар киллэрэн ааттааһын.

Хотой – тынырахтаах көтөр. Хотой 12 араастаах, тас көрүнгүнэн элиэбэ майгынныыр. Хотой арааһыттан Саха сиригэр биир көрүнгэ – боруллуо кэлэн төрүүр-ууһуур.

Өксөкүлээх Өлөксөй аатын хос-хос абаҕата Өксөкүлээх Сэмэн (Сивцев) диэн киһи аатынан ылбыт буолуохтаах.

Сэмэн Сивцев наһаа бөдөҥ (2,14 м үрдүктээх), нууччалыы-сахалыы билэр, үөрэхтээх киһи эбит.

Кини иккис аата Ырыа Сивцев диэн. Бу киһи Доодор кулубаҕа күтүөт эбит. Куоракка киирдэбинэ, дьон батыһа сылдьан көрөр киһилэрэ.

Иван Герасимович Иванов –

Уйбаан Нуолур

Нуолур. 1. Көтөр ис сымнабас түүтэ, кус нуолура.

2. Сымнабас.

Мин санаабар, Иван Герасимович майгыта-сигилитэ, тутта-хапта сылдыыыта, сангата-ингэтэ, бэл суруйбут айымньыларын ис хоһооно уонна стилэ чахчы дабаны сылаастар, сымнабастар.

Николай Максимович Заболоцкай –

Чысхаан

Чысхаан кыһынны кэмнэ күүстээх кураанах
тымны тыал.

Суруйааччы саамай улахан тымны (-70) түһэр
сиригэр Өймөкөөннө төрөөбүтэ-үөскээбитэ.
Төһөлөөх чысхааны, силлиэни-буурҕаны,
кыскыйар тибии тыалы көрсөн, тулуйан,
буһан-хатан, ситэн-хотон биллиилээх
суруйааччы, кириитик буолбута буолуой?

Анемподист Иванович Софронов –

Алампа

Төрөппүттэрэ таптаан оҕо эрдэбинэ Алампа
диэн ааттыллара, ыңыраллара.

Василий Сергеевич Соловьев –

Болот Боотур

Болот – мөтөбө өттүнэн биилээх, токур собус уһун тимирдээх кылгас уктаах сэриигэ охсуһар сөп.

Боотур былыргы сахаларга кыргыһыы үөрэбэр бөбө киһи эбэтэр сэрии бөбөһө.

Боотур – буйун, бухатыыр, хоһуун, сэриитит. Бу тыллар суолталарын холбоон псевдонимнаммыт буолуон сөп эбэтэр саха норуотун тылынан уус-уран айымньытын олонхо бухатыырын аатын талыан сөп. Василий Сергеевич Болот Боотур буолан саха уус-уран литературатын сайыннарыыга чохчы уоттаах сэриигэ сылдьар буйун эбэтэр Айыы сириин, дьонун, орто дойдуну араначчылааччы Айыы бухатыырын курдук суруйан-айан аастаба.

